

Nr 143.

Av herr **Lindström**, om anslag till Olofskolan i Stockholm.

I årets statsverksproposition, åttonde huvudtiteln, meddelar vederbörande statsråd, att han icke upptagit något statsanslag åt Olofskolan i Stockholm för budgetåret 1941/42. Skolan har tidigare under sex år åtnjutit statsbidrag. Såsom av närslutna skrivelse från Olofskolans kollegium till Konungen (bil. 1) framgår, torde alltjämt skäl finnas för att statsbidrag skall utgå till skolan. Skolans styrelse har hos Kungl. Maj:t anhållit om ett statsbidrag av 70,000 kronor. Om fortsatt anslag skulle beviljas av riksdagen, torde det ställas till Kungl. Maj:ts förfogande för att komma till användning under av Kungl. Maj:t närmare utfärdade föreskrifter.

Undertecknad hemställer,

att riksdagen måtte besluta att för budgetåret 1941/42 bevilja Olofskolan i Stockholm ett anslag av 70,000 kronor.

Stockholm den 23 jan. 1941.

Rickard Lindström.

Bil. 1.

Avskrift av skrivelse till Konungen från Olofskolans Kollegium i januari 1941.

Till Konungen.

I riksdagens skrivelse den 29 mars 1940 (nr 8) har riksdagen förklarat sig anse, att i samband med prövning av anslagsäskanden att föreläggas 1941 års riksdag en närmare omprövning genom skolöverstyrelsens försorg borde komma till stånd med avseende å Olofskolans betydelse för vårt skolväsen.

Det är oss bekant, att överstyrelsen nu avgivit sitt på grund av detta uppdrag gjorda utlåtande. Efter att ha tagit del av den inspektionsberättelse, som överstyrelsen bygger sitt utlåtande på, få vi i underdånighet bringa följande till Eders Kungl. Maj:ts kännedom.

Den av riksdagen begärda utredningen gällde att utröna, huruvida Olofskolan hade en verklig uppgift att fylla i vårt skolväsen. I inspektionsberättelsen betecknas Olofskolan såsom en utpräglad försöksskola, vilken söker arbeta efter i viss mån andra riktlinjer och forner än exempelvis de allmänna läroverken och de kommunala flickskolorna. Enligt de inspekterande undervisningsråden "torde det inom det statliga eller statsunderstödda undervisningsväsendet i en storstad som Stockholm finnas utrymme för en eller annan skola, som särskilt kunde ägna

Bihang till riksdagens protokoll 1941. 3 saml. Nr 143.

sig åt dylik försöksverksamhet och som därvid jämväl kunde beakta behovet av någon högre skola med mindre forcerat arbetstempo än de på viss examen eller viss behörighet inriktade skolorna”.

Då skolan redan under fem år åtnjutit bidrag från allmänna medel för bedrivandet av detta försöksarbete, torde riksdagens ovannämnda begäran om utredning ha avsett en grundlig och allsidig sådan, som toge hänsyn till skolans särproblem, till dess förutsättningar, metoder och resultat samt till dess ovan citerade uppgift i samhället.

Medvetna om att skolan under sina gångna tretton år icke utan framgång arbetat för det syfte, för vilket understöd av allmänna och privata medel lämnats, liksom även att fortbeståndet av vårt försöksarbete kan få en verklig betydelse för vårt skolväsen, tillgripa vi denna för ett skolkollegium ovanliga väg att uttala vår besvikelse över att själva inspektionen icke skett med den grundlighet, som efter riksdagens skrivelse hade varit att förvänta.

Vi vilja i det följande ange, varför vi anse, att den av skolöverstyrelsen verkställda utredningen icke varit allsidig. De synpunkter, vilka varit ledande vid inspektionen, och de former, under vilka den skett, ha enligt vårt förmenande icke tagit vederbörlig hänsyn till de särproblem, som arbetet vid Olofskolan erbjuda. Särskilt vilja vi framhålla följande tre förhållanden. 1) De båda inspekterande undervisningsråden ha besökt skolan en hel dag, en halv dag och ett antal enstaka lektioner samt synas bygga sina uttalanden i vissa fall på iakttagelser, som gjorts vid endast några minuters besök i en klass. 2) De flesta av de lärare, vilkas arbete blivit inspekterat, ha av de inspekterande icke blivit satta i tillfälle att inför dem kommentera det arbete, som förekommit under inspektionen. 3) Trots därom gjord framställning ha de inspekterande ej hållit något inspektionskollegium.

Vi vilja på det livligaste beklaga, att vi före inspektionsberättelsens avfattande ej fått tillfälle att för de inspekterande undervisningsråden närmare redogöra för våra arbetsmetoder och försöksanordningar. Såvida ett inspektionskollegium kommit till stånd, torde föreliggande redogörelse ej ha varit påkallad. Hade vi fått sätta de mera sporadiska glimtar av skolans arbete, som denna korta inspektion kunde ge, in i deras rätta sammanhang, hade säkerligen en hel del missförstånd kunnat uppklaras och direkta fel och missuppfattningar, av en art som icke bör få förekomma i en av riksdagen anbefalld utredning, kunnat undvikas.

De inspekterande undervisningsråden framhålla till exempel beträffande en undervisningsfråga, att de icke haft möjlighet att grundligare sätta sig in i densamma. Det gällde dock en för våra arbetsmetoder så väsentlig sak som de av lärarna utarbetade arbetsanvisningarna och lärjungarnas sätt att fullfölja dessa anvisningar. Härom anföres i inspektionsberättelsen följande: ”Vi ha icke haft möjlighet att taga sådan kännedom om detta arbete, att vi äro beredda att därom fälla något annat omdöme, än att det vittnar gott om lärarnas stora intresse för sina uppgifter och den osparda möda, vilken de ägnat sitt arbete.” Likväl fälles därefter detta omdöme: ”Vi ha dock vissa intryck av att det vid tillämpningen av dessa anvisningar och i fråga om det sätt, varpå intentionerna därvidlag fullföljas, framträda brister, varigenom resultatet icke kommer att motsvara de förväntningar, som kunna ställas på systemet, eller stå i proportion till lärarnas ansträngningar.” Som framgår av vad nedan skall anföras, ha utan att närmare kännedom tagits om de verkliga förhållandena på andra punkter gjorts liknande, ehuru där reservationslösa, uttalanden.

Till belysande av ovanstående få vi anföra följande om vad som förekommit vid inspektionen och om vad som finnes anført i inspektionsberättelsen.

Inspektionen omfattade, såsom ovan nämnts, en hel dag, en halv dag och några enstaka timmar.

— I klass 1 gjordes två besök, det ena på en tysk lektion, det andra, som var synnerligen kort, på en geografilektion. — Av fyra besök i klass 2 räckte ett, i historia, ungefär tio minuter, ett, under en lektion i svensk språklära, ungefär 15 minuter, medan de två övriga, även de på svenska lektioner, voro ytterst kortvariga.

— Av mellanklasserna besöktes klass 3 i tjugo minuter under en lektion med svensk satsanalys, under en lektion i engelska samt under två geografilektioner. Klass 4 besöktes under en dubbeltime i geografi samt under två engelska lektioner (senare hälften av en enkeltimme samt fem minuter av en dubbeltime), under två dubbeltimmar i fysik samt under en sånglektion.

— På det högre stadiet besöktes klass 5 under två lektioner i matematik, två i tyska samt tre i geografi; klass 6 under en lektion i litteraturhistoria, en i tyska och en i franska samt under en enkeltimme i matematik.

— Besök gjordes även under lektioner i slöjd och gymnastik samt i teekning.

Om undervisningen i språklära på lågstadiet heter det i inspektionsberättelsen: "Vid grammatikundervisningen strävar man på lågstadiet till övermått att konkretisera företeelserna med att låta barnen upprätta grammatiska 'lappkataloger' av skilda slag. Nyttan härav synes oss a priori tvivelaktig, då de olika lapparna och färgerna införa nya associationer och därigenom snarare inveckla och tillkrångla än reda ut och förenkla, och vi ha styrkts i denna uppfattning av det resultat, som den grammatiska undervisningen ger: högt upp i klasserna visa sig lärjungarna ytterst osäkra även i fråga om de mest elementära grammatiska begrepp." Det är uteslutet, att dessa iakttagelser kunna ha gjorts vid åhörandet av grammatiklektionen i klass 2. Där genomgingos olika slag av pronomen, och i kolumner på svarta tavlan infördes efter hand pronomina under sina olika rubriker. Läraren förklarade särskilt de latinska namnen och sökte genom associationer med i svenskan använda latinska låneord förankra betydelsen i barnens medvetande. — Uppfattningen att barnen fingo upprätta grammatiska "lappkataloger" tro vi oss möjligen kunna härleda ur de på väggen i klass 1 uppsatta förteckningarna över ordklasserna, vilka torde ha observerats vid ett besök under en geografilektion i denna klass. Dessa förteckningar ha emellertid skrivits av läraren i svenska, som funnit klassen osäker i ordklasserna och för att hjälpa den till rätta vid övningarna i grammatik hängt upp stora kartonger med enkla, konkreta exempel på ordklasser under rubriker (substantiv, adjektiv o. s. v.), skrivna med olika färger. Den i berättelsen beskrivna *metoden med "av barnen upprättade lappkataloger"* har ingen motsvarighet i Olofskolan.

Vi ha ansett oss böra uppehålla oss så pass utförligt vid detta exempel på felaktig uppgift i inspektionsberättelsen och därpå grundad förkastelse av skolans metoder och arbete av i dag, eftersom det ej är ensamstående. Omdömet om geografikundervisningen och arbetsböckerna torde ej vila på säkrare underlag.

Beträffande arbetsbokssystemet heter det i inspektionsberättelsen: "Det är vår bestämda uppfattning, att skolan går till överdrift i sin användning av detta i och för sig värdefulla system. På det lägsta stadiet synes utarbetande av arbetsböcker i de olika ämnena taga större delen av lektionstimmar i anspråk. Under en geografilektion sysslar till exempel större delen av en klass med att teckna eller måla något för det landskap, som behandlas,

karaktistiskt, eller med att i sina arbetsböcker skriva ned något om en eller annan sida i landskapets liv, en mer eller mindre ordagrann avskrift ur den uppslagna läroboken. Någon systematisk och översiktlig kursläsning kan därigenom icke medhinnas, vissa lärjungar få mera ingående studera ett, andra ett annat landskap, och gemensamheten i inhämtandet av ett visst avsnitt i en lärobok blir icke sällan begränsad till vad man får lära sig under avlyssnande av kamraternas föredrag över speciella detaljer. De förhör, som emellanåt förekomma på ett sålunda behandlat större parti, lära icke vara tillräckliga för att neutralisera systemets svagheter. På ett stadium, som motsvarar folkskolans femte och sjätte klasser, lär det vara nödvändigt med en grundligare genomarbetning av kunskapsstoffet, om undervisningen överhuvud skall lämna någon behållning i form av verkliga kunskaper och om den skall kunna lägga en hållbar grund för det fortsatta studiet. Arbetsboken synes oss, kort uttryckt, ha fått en härskande i stället för en tjänande ställning i skolans undervisning å det lägre stadiet."

Det kan inte annat än förvåna oss, att undervisningsråden genom inspektionen komma till denna "bestämda uppfattning", *ty de ha ej granskat en enda arbetsbok eller åhört ett enda geografiförhör under inspektionen på lågstadiet* och icke heller vid inspektionen i klass 4, där arbetsböcker också bilda kärnan i det efter arbetsanvisningar bedrivna individuella arbetet. Lärarinnan höll där på med högläsning ur en reseskildring från Afrikas steppområde. Då hon avbröt läsningen och frågade, om undervisningsrådet önskade ett förhör på barnens kunskaper, avböjde han och bad henne fortsätta läsningen. Hon gjorde så efter att ha lämnat fram de arbetsanvisningar klassen arbetat igenom och om vilkas resultat undervisningsrådet sålunda icke kunnat bilda sig någon uppfattning vid detta tillfälle.

Angående inspektionsbesöket under en geografitimme i klass 1 framhåller vederbörande lärarinna följande. Klassen hade sin tredje geografielektion för höstterminen; man sysslade med studiet av Norrland. Barnen sutto tysta och arbetade på olika landskap. Två målade pärmar med Lapplandsmotiv till sina arbetsböcker. Två gjorde förteckning över städer, sjöar, floder o. s. v. En målade en karta. Då undervisningsrådet kom in i klassen, gjorde han sig underrättad om vad man höll på med, gick runt till alla borden och kastade en blick på barnens förehavanden men stannade icke vid något bord. Därpå frågade han lärarinnan, om klassen arbetade med arbetsböcker i alla ämnen. Hon svarade, att detta var fallet huvudsakligen i geografi, historia och biologi. Undervisningsrådet frågade, hur barnen arbetade i det nu föreliggande studiet av Norrland. Lärarinnan svarade: "De ha fått börja på olika landskap, men var och en skall själv studera alla landskapen. Sedan få de hålla ett föredrag med ljusbilder om något, som intresserar dem i ett landskap." Undervisningsrådet avbröt redogörelsen med att säga, att barnen icke torde lära sig någonting genom arbetsböcker, och lämnade därpå klassen. Besöket hade varat omkring tre minuter.

Även dessa två sistnämnda exempel från inspektionen ha vi ansett oss böra relatera så ingående, då de synas oss belysa inte enbart en åsiktsdivergens om arbetsboks metodens värde över huvud taget, något som vi senare bedja få återkomma till, utan vad ur vår synpunkt är beklagligt, nämligen att en a priori negativ inställning i frågan lett till uppenbara felaktigheter i inspektionsberättelsens uttalanden om Olofskolans arbetsböcker: "en mer eller mindre ordagrann avskrift ur den uppslagna läroboken", och om de under arbetet på dessa inhämtade kunskaperna — att barnen icke torde lära sig något genom arbetsböckerna. Ty, som nämnts, ha varken barnens

skriftliga prestationer i arbetsböckerna eller deras insikter i ämnet kontrollerats. Om undervisningsråden i dessa båda klasser talat mera ingående med de inspekterade lärarinnorna, studerat föregående års färdiga arbetsböcker och eventuellt lyssnat till det i klass 4 erbjudna förhöret, skulle med säkerhet deras omdöme om arbetsbokens värde i undervisningen blivit ett helt annat och mera välgrundat.

Vad som säges om läroboken i geografiundervisningen på lågstadiet är missvisande, enär det i vissa klasser *inte alls användes någon gemensam lärobok*. I klass 1 ha visserligen eleverna i allmänhet skaffat sig Nelson-Rydefälts lärobok. Men de vilja dessutom läsa utförligare redogörelser för naturförhållanden, djurliv och arbetsliv i Sveriges olika bygder, till exempel i Svenska Turistföreningens årsskrift, hembygdsböcker och andra geografiska uppslagsverk. Detta hindrar ej "systematisk och översiktlig kursläsning". Denna garanteras bland annat av landskapsöversikten omkring den av lärjungen själv ritade kartan och förhören på väggkartan. Utöver inlärandet av den bestämda kursen ge självstudierna på vissa områden av natur- och näringsliv, som speciellt intressera eleverna, en fylligare bild av det studerade området, en verklig, konkret uppfattning om de geografiska begreppen och deras sammanhang: klimat, nederbörd, jordmån, näringsliv, folkliv. Då de utmyнна i med ljusbilder illustrerade föredrag, som hållas för kamraterna i klassen, komma de också alla till godo, bidra till gemenskap i arbetet och bli så till nytta både för föredragshållarna och deras åhörare. Vi anse, att geografikunskaperna genom dessa metoder bli mera omfattande och mera levande. De ge större möjlighet till den "grundligare genomarbetning", vilken efterlyses i inspektionsberättelsen, än enbart "inhämtandet av ett visst avsnitt i en lärobok".

Arbetsboken är något väsentligt för Olofskolans metoder på lågstadiet. Enligt modern pedagogisk uppfattning bör den vara det i alla skolor. Den är ett av de säkraste medlen att få barnen till intresserad självverksamhet och betyder, *när den rätt användes*, mer som *medel* för tillägnandet av en levande och fördjupad kunskap än som *kontroll* för kunskapsinhämtandet, ehuru icke heller den sidan bör underskattas.

En lika viktig uppgift har den emellertid, i synnerhet på lågstadiet, att fylla för modersmålsundervisningen, i vilket kunskapsämne den än upplagts. I motioner i riksdagen, främst från bondehåll, har gång på gång framhållits, att den alltjämt ökade ämnesträngseln i folkskolan försvagat resultaten av undervisningen i de grundläggande färdigheterna för allt kunskapsinhämtande, färdigheterna i läsning, skrivning och räkning. Vår erfarenhet är, att denna brist på ett naturligt sätt avhjälpes genom arbetsboksmetoden utan att man behöver begränsa antalet skolämnen på för medborgarbildningen viktiga kunskapsområden. Den myckna läsningen vid sidan om läroboken skapar *intresse för läsning* och förmåga av god och snabb uppfattning i samband därmed, vid sidan av ökat intresse för det speciella ämnet. I historia i klass 2 till exempel läser varje lärjunge i Grimbergs Världshistoria och Svenska folkets underbara öden samt andra liknande verk. Redan i klass 1 förekommer samma studiemetod i historia i viss utsträckning, ehuru barnen, där liksom i de förberedande klasserna, mera bygga på lärarens muntliga berättelser. Här yppa sig således många tillfällen till *sammanhängande skriftlig framställning i arbetsboken*, utan att det kan bli fråga om avskrivning ur läroboken. Korta notiser förekomma naturligtvis också och äro av bety-

delse vid förhören. Redan från sju- och åttaårsåldern i första och andra förberedande, då tryckstil måste användas, äro barnen angelägna att skriva i sina arbetsböcker. Det är för dem lika mycket ett nöje som arbete. Vad det betyder för det fortsatta skolarbetet, att barnen tidigt äro intresserade och roade av skrivning och att de förvärva färdighet att skriva raskt och ledigt, rakt på sak, torde varje lärare inse.

Den ovan i korta drag beskrivna arbetsmetoden medför också den fördelen, att de svagt begåvade i klassen kunna hållas fullt sysselsatta i en för dem naturlig arbetstakt och *utan menlig press* nå ett visst resultat, samtidigt som de goda begåvningarna icke hindras att arbeta snabbare och tillägna sig arbets- och undervisningsresultat, som icke torde kunna nås med den traditionella läxförhörsmetoden. Om arbetsboken, såsom vi alltjämt eftersträva i Olofskolan, från början intar en alltigenom "tjänande" ställning i skolarbetet och aldrig blir självändamål, kan skolan bli en god arbetsplats för högst olikartade begåvningar, vilket den ju bör vara.

Undervisningsrådets mening, att teckningarna och målningarna i arbetsböckerna på lägstadiet "kräva ett sådant mått av tid och arbete, att det blir allt för liten tid över till sammanhängande studier", torde vara ett a-priori-omdöme och synes ej grunda sig på någon undersökning. Snabbheten i barnens arbete i detta fall är otrolig för dem, som ej sett barn arbeta på detta sätt. Teckning och målning är i Olofskolan ej enbart ett övningsämne, vilket har sina bestämda timmar på schemat, utan är ett uttrycksmedel, vilket bland annat i arbetsboken, vid sidan av skriften, får hjälpa till att göra kunskaperna levande.

I de fyra förberedande klasserna undervisas ej i teckning. Men där målas och ritas under arbetet i de olika ämnena i samband med kunskapsinhämtandet. Skolrummets väggar äro dekorerade med färgrika planscher, för övrigt samlas produktionen i arbetsboken. Skolan anser, att barn lika gärna uttrycka sig i linjer och färger som i tal och skrift, ofta till och med hellre. Det är ett naturligt uttryckssätt, och om det hämmas, måste utvecklingen skadas. Redan av denna korta redogörelse för vårt betraktelsesätt torde framgå, att teckningen ej stjäla tid från sammanhängande studier utan ingår som en integrerande del i dessa och dessutom främjar en allsidig utveckling av individen.

De fyra förberedande klasserna ha ej alls blivit inspekterade. Detta torde förklara, varför i inspektionsberättelsen de båda lägsta förberedande klasserna kommit att förläggas till lokaler tvärs över gatan, i vilka skolan förhryr en samlingssal, medan de i själva verket äro inrymda i samma hus som övriga klasser. — *De förberedande klasserna äro Olofskolans grundskola.* De ha ej prägel av en preparand-skola för ett läroverk, utan där grundlägges den arbetsanda och det arbetssätt inom olika ämnen, som i den högre skolan vidare utvecklas. Olofskolans karaktär av arbetsskola kan därför rättvist bedömas endast genom en inspektion också av de förberedande klasserna.

Våra försök ha lärt oss, att en alltför tvär övergång från de förberedande klassernas system med hela uppfostringsarbetet lagt i handen på en klasslärare till en första klass med ett flertal ämneslärare, vid denna tidiga ålder för de flesta barn är avgjort ofördelaktig. Därför har vår första klass i stort sett

samma karaktär som fjärde förberedande, endast med den skillnaden, att en ämneslärare införes, nämligen i det nya ämnet tyska. I andra klassen övertagas ytterligare några ämnen av ämneslärare, till exempel i biologi och religionskunskap, ibland även i matematik. *Skolan bildar alltså en helhet* med gradvis införda förändringar men utan tvära avbrott.

Olofskolans av eleverna själva författade spel ha också sina rötter i de förberedande klasserna. Om dessa spel heter det i inspektionsberättelsen: "Åt dramatiska föreställningar ägnar skolan mycket stort utrymme, och ehuru vi icke haft tillfälle att nu se någon sådan, ha vi anledning tro, att skolan på detta område åstadkommer ett förtjänstfullt arbete av både undervisande och fostrande värde. Å andra sidan torde den avsevärda tid, som ägnas åt denna sida av skolans verksamhet, i sin tur reducera möjligheterna för ett mera systematiskt och raskt fortskridande ämnesstudium." Även här, liksom tidigare i fråga om arbetsböckerna, torde föreligga en åsiktsdivergens: undervisningsråden väga mot varandra "ett förtjänstfullt arbete av både undervisande och fostrande värde" och "ett mera systematiskt och raskt fortskridande ämnesstudium" samt anse det senare böra få väga tyngst. Olofskolan anser sig, såsom av hela dess arbetssätt framgår, böra främst taga hänsyn till en anordnings fostrande värde och därefter till dess karaktär av systematiskt ämnesstudium.

För att närmare belysa karaktären av dessa spel vilja vi anföra följande.

De höra ofta intimt samman med de olika fackämnena, de äro ett sätt att arbeta, att tillgodogöra sig ett givet stoff. Därav följer, att det är *skapandet av spelet och arbetet däromkring*, som är huvudsaken, ej uppförandet. Den glädje, som det konstnärliga skapandet ger, verkar stimulerande på studierna i ifrågavarande ämne. Den stora betydelse de ha för elevernas språkliga utveckling och stilkänsla både på det lägre och högre skolstadiet torde ligga i öppen dag. Under den tid ett sådant spel skapas, få barnen under slöjd, handarbete och teckning tillverka behöflig rekvisita: redskap, vapen, dräkter, kulisser, program m. m. Så vinnes en mångsidig och koncentrerad inlevelse i det lärostoff, som spelet behandlar. — Vad den påtalade tidsförlusten beträffar, kunna vi nämna, att den klass, som gjort de flesta spelen under de senaste tre åren, nuvarande klass 2, gjort *ett spel i terminen, och intet av dessa har uppförts senare än en vecka efter att det skrivits*. Kulisserna (till ett antal av tre à fyra och med c:a tio kvadratmeters yta vardera), som uppmärksammats även av konstintresserade åskådare, ha målats av barnen på den för utomstående otroligt korta tiden av två till tre timmar.

Kritiken mot "den alltför låga kunskapsstandarderna i de teoretiska ämnena" och "bristande precision i målsättning och kunskapsfordringar" torde i mycket vara berättigad endast med den utgångspunkt, som de inspekterande synas ha tagit, nämligen en jämförelse med kurser och resultat i motsvarande klasser i andra skolor. Men härvid må erinras om att denna utgångspunkt icke får anses stå över all diskussion, då det är fråga om en försöksskola, som ej syftar till avgångsexamen med viss kompetens utan åsyftar en examensfri högre allmän medborgarbildning. Den korta tid, som ägnades åt att inspektera huvudsakligast *kunskapsstandarderna* i en del klasser, torde icke kunna betraktas som en grundlig undersökning av *hur det arbetas* inom de skilda ämnena i överskolan och vart de olika försöken syfta.

Vederbörlig hänsyn till givna förutsättningar har exempelvis ej tagits, då språkundervisningens resultat i klass 5 kritiserats från den valda utgångspunkten. Enligt rektors skriftliga yttrande, till vilket tillfälle gavs *efter* inspektionsberättelsens avfattande, "står klass 5 i fråga om intellektuella intressen, teoretisk begåvning och allmän mognad såsom helhet och relativt betraktad betydligt under övriga klasser". Undervisningsmetoden i denna klass har därför i många ämnen tillrättalagts just med hänsynstagande till detta förhållande. Då undervisningen i tyska efter den metod klassen är van vid på begäran av den inspekterande avbröts och läraren övergick till den begärda metoden med översättning till svenska, var det måhända ej underligt, att eleverna "misslyckades nästan fullständigt". De inspekterande tyckas ha tagit denna klass som normgivande för övriga klasser, varom synes vittna uttrycket i inspektionsberättelsen: "Ännu i femte klassen visade sig innanläsningen av den tyska textläxan gå mycket knaggligt." — *Ingen av klasserna 2, 3 eller 4 ha i detta ämne blivit inspekterade.*

Även i klass 6, där endast ett skriftligt arbete fanns att bedöma ("... större delen av klassen i tyska uppvisade svagt skrivningsresultat..."), borde hänsyn ha tagits till att det var fråga om ett försök på annan grundval än den i klassen gängse. Denna läsårets första tyska skrivning gavs nämligen, i motsats till övriga skrivningar för ifrågavarande lärjungar, i försökssyfte med samma svårighetsgrad för hela klassen. Sedan dess ha de elever, som av skolan godkänts för fortsatta studier vid gymnasium, skrivit Whitlockska samskolans skrivningar för latinring I och vid terminens slut nått godkända resultat. Samtliga dessa skrivningar, avsedda för översättning med hjälp av lexikon och grammatik, ligga i svårighetsgrad under den förstnämnda försöksskrivningen, vilken skrevs *utan några hjälpmedel* och utan förberedelse av texten. Avsikten därmed var att utröna, i vilken grad elevernas säkerhet i den skriftliga behandlingen av det främmande språket påverkats av sommarlovet uppehåll i studierna.

Även vid kritiken mot matematik- och fysikundervisningen synes tyngdpunkten av inspektionen varit lagd till den svaga klass 5, men resultaten där kunna ej vara vägledande för bedömning av skolans allmänna nivå. Vad den kritiserade metoden i matematikundervisningen i klass 6 angår, utgjorde den ett försök till genväg för dem som efter läsårets slut ämnade fortsätta i latin-gymnasium och till dess måste ha inlärt såväl sjätte klassens som första latinringens matematikkurs. De lärjungar, som icke ämna söka inträde i gymnasium, ha givits tillfälle att under latintimmarna under matematiklärarens ledning ta igen vad de inte medhunnit i den foreerade arbetstakten för klassen i övrigt.

Slutligen måste vi inlägga en bestämd gensaga mot det i inspektionsberättelsen gjorda uttalandet, att de skriftliga rapporterna till hemmen till uppläggning och ton skulle vara av samma slag som det *ensamstående* undantag, som citeras i berättelsen, ett i tonen skämtsamt, kamratligt brev från läraren till en personlig vän bland föräldrarna. Det *finnes ingen som helst motsvarighet* härtill i de hundratals utlåtanden från samme lärare, vilka stodo till undervisningsrådets förfogande, och ej heller bland de många hundra rapporter, som skrivits av övriga lärare vid skolan.

I ett följande sammanhang bedja vi få återkomma till den ensidighet i inspektionen, som ligger i att undervisningsråden kritiserat Olofskolan huvudsakligen utifrån den traditionella skolans målsättning och syfte. Olofskolan är en försöksskola med utpräglad karaktär av *arbetskola*, i all synnerhet på det lägre stadiet. I eklestiastikministerns uttalande vid tillsättandet av den stora skolkommisionen betonades uttryckligen, att skolan icke skall lägga huvudvik-

ten vid inhämtandet av skolkursvetande utan vid uppfostran, vid fostran till arbetsdugliga, sunda människor, initiativrika och självständiga redan i skolarbetet för att sedan kunna vara det i sitt förvärvsarbete och sin medborgargärning. Vad Olofskolan velat och kunnat ifråga om tillämpning av arbetsmetoder och disciplin i *det syftets tjänst* borde, tyckes det oss, varit huvudsynpunkten vid inspektionen. — Vad Olofskolans kollegium vänder sig emot, är givetvis icke undervisningsrådets på faktiska iakttagelser grundade kritik. Vi veta förvisso, att stora svagheter vidlåda vårt arbete och att vi icke på långt när nått de mål, vi sträva mot. Men vi vända oss mot sättet att göra de anbefallda undersökningarna i skolan, vilka resulterat i berättelsen till skolöverstyrelsen.

* * *

Ovan ha vi velat beriktiga ett antal enligt vår uppfattning missvisande uppgifter i inspektionsberättelsen. Här nedan bedja vi få anföra några synpunkter på vissa i densamma förekommande, enligt vår mening mera subjektivt formulerade, kritiska omdömen om skolans arbetsmetoder. De härmed sammanhängande frågorna synas oss kunna besvaras på olika sätt. De kunna formuleras såsom följer.

1) Böra bristfälliga kunskaper i vissa läroämnen utgöra ett absolut hinder för flyttning till högre klass, eller böra andra synpunkter få göra sig gällande? 2) Skall undervisningsplanen vid en försöksskola betraktas som en på förhand fixerad norm, vars fordringar under alla förhållanden måste uppfyllas, eller skall den mera ha karaktären av stödanvisningar för läraren, vilken sedan i ämneskonferens eller i samråd med rektor har möjlighet göra de jämkningar, vilka lärjungarnas mognadsgrad och övriga förutsättningar göra önskvärda? 3) Böra lärjungarnas individuella förutsättningar leda till individuella utvidgningar respektive inskränkningar i kursfordringarna, såsom skolans kollegium anser vara det enda riktiga och möjliga? 4) Böra åt "sammanhängande studier" och "ett systematiskt och raskt fortskridande ämnesstudium", ledande till sådana exakta kunskaper, som till skillnad från allmän mognad och förmåga till självständigt tänkande och handlande kunna konstateras vid skrivningar och korta förhör, lämnas sådant företräde, att ingen eller endast föga tid kan ägnas åt mera fristående uppgifter? 5) I vilken omfattning bör det självständiga arbetet utföras i hemmen i form av läxor, då — enligt vår mening — arbetsformen med läxor och läxförhör vanligen icke innebär självständighet i djupare betydelse, och då barnen i de flesta skolor i mycket stor utsträckning erhålla läxhjälp och annan handledning? 6) Bör ej på arbetsdagens och koncentrationsläsningens utformande den i inspektionsberättelsen obeaktade synpunkten anläggas, att därigenom möjliggöres en inskränkning i de sedvanliga läxuppgifterna?

Beträffande de här som exempel nämnda frågorna, rörande vilka i inspektionsberättelsen framställts anmärkningar, äro vi angelägna påpeka, att det i väsentliga delar rör sig om *åsiktsdifferensen* mellan de inspekterande och skolans kollegium. Vi ha icke blivit övertygade om att de inspekterandes åsikter på alla punkter överensstämma med den moderna ungdomspsykologiens och den vetenskapliga pedagogikens rön. En stor del av den kritik, som riktats mot skolans arbetsmetoder, är, ehuru detta icke framhållits i inspektionsberättelsen, en kritik mot en rad moderna pedagogiska strömningar, vilkas forskningsresultat vi hålla för riktiga och värdefulla.

Det är endast de praktiska resultaten av de vid skolan tillämpade arbetsmetoderna, som ge anledning att godtaga eller utdöma dessa. Ehuru de inspekterande citerat skolans rektor, där han anger skolans målsättning,¹ finna vi, att de i sin kritik knappast tagit fasta på densamma. Den kritik av skolans arbetsresultat, som framföres, kan klart och kort sammanfattas i att lärjungarnas kunskapsnivå är ojämn och över lag lägre än på motsvarande klass-stadier i andra skolor. Dessutom anmärkes på att disciplinen i skolan är otillfredsställande.

På flera ställen i inspektionsberättelsen göra de inspekterande uttalanden om orsakerna till den enligt deras mening alltför låga kunskapsnivån, vilken de förklara ur olämpliga arbetsmetoder och anordningar. Först i slutet av berättelsen omnämnes en del andra orsaker, bland dem otjänliga lokaler och för låga lärarlöner med samtidig arbetsöverlastning av lärarna. Betydelsen av lärarnas dåliga ekonomiska ställning kan ej nog understrykas. På grund av de låga lärarlönerna har skolan i stor utsträckning måst anställa unga och förut relativt oerfarna krafter, av vilka åtskilliga snart sett sig nödsakade att lämna skolan. Då det icke gives någon förskolning till de speciella uppgifter, som möta en lärare i Olofskolan, måste detta förhållande verka mera störande på arbetsresultatet än i någon annan skola. Dock förmena vi, att den viktigaste orsaken till en relativt låg kunskapsnivå hos lärjungarna är att söka i följande, i inspektionsberättelsen icke tillräckligt eller icke alls berörda förhållanden.

Skolans målsättning är icke den, som de inspekterande vid sin kritik torde ha utgått ifrån. De synas ansluta sig till den allmänt gängse synen, att skolans allt överskyggande uppgift är att meddela bestämda och kontrollerbara kunskaper. Vid inspektionen synes knappast annan måttstock ha använts än den, som kräves för att mäta den s. k. exakta kunskapsnivån. Skolans lärare ha däremot vid många tillfällen uttalat den meningen, att det för det praktiska livets män finnes egenskaper och färdigheter, som äro viktigare än de exakt inlästa skolkurserna. De bekanta, av adjunkten Carl Cederblad i Uppsala gjorda undersökningarna ha ju också visat, huru snabbt bortblåsta dessa kunskaper i själva verket äro hos dem som icke i sitt arbete ha möjlighet att underhålla och förkovra dem. Vi hålla före, att dylika erfarenheter kräva en omvärdering av de vanliga skolornas arbetsresultat. Vi anse det icke för någon olycka, om en större eller mindre del av våra elever lämna vår sjuåriga skola med ett kunskapsförråd, som i vissa fall med någon årskurs understiger det, som andra skolor giva, *under förutsättning* att de i andra avseenden lämna skolan bättre rustade för livet, än vad dessa skolors elever göra efter sina sju år i högre skola. — Vid flera tillfällen, senast av docenten C. W. Herlitz, har läroverks ungdomens arbetsbörda varit föremål för ingående undersökningar och befunnits för stor. Dessa undersökningar ha också visat, att en skrämmande hög procent av eleverna årligen bli underkända vid läsårets slut. En stor procent av även de väl begåvade läroverks eleverna måste för att fylla kursfördringarna anlita privatundervisning. Trots allt bli många högt specialbegåvade, men kanske ej allsidigt teoretiskt begåvade elever, på grund av den allmänna fordran på jämna kunskaper förhindrade att erhålla någon vidare skolutbildning. Vi hålla före, att i dessa stycken allvarliga missförhållanden vidlåda det svenska skol-

¹ "Olofskolan vill hävda, att all framgångsrik uppfostran såvitt möjligt måste se på barnet i dess totalitet och egenart och ej får begränsa sig till kunskapsmeddelelse åt — — — imaginära genomsnittsbarn. Med detta betraktelsesätt bör inom skolan det för den enskilde lärjungen egenartade, det för honom givna måttet av krafter, bli utgångspunkten, då det gäller såväl arbete som rekreation."

väsendet. Då Olofskolan sökt att på allvar avlägsna dessa missförhållanden för sina elever, har den självklara följden blivit icke endast en i vissa fall lägre kunskapsnivå utan även en ojämna.

Det torde vara en bland pedagoger allmänt känd sak, att den negativa inställning till arbete, som tar sig uttryck i lättja, har en av sina vanligaste orsaker i en relativt låg begåvning eller i andra för ett framgångsrikt arbete ogynnsamma faktorer. Ur denna synpunkt synes det oss direkt skadligt att, så som sker vid våra läroverk, år efter år pressa eleverna till prestationer, som endast eliten är fullt vuxen, för att på detta sätt gallra bort "de för studier mindre lämpade". Den höga procenten kuggningar är bevis nog för att så sker. Resultatet är icke endast, att de teoretiskt mindre begåvade eleverna avskiljas, utan även att de — och säkerligen även många bland dem, som med svårigheter och extralektioner lyckas hålla sig kvar i skolorna — få sin arbetslust och arbetsförmåga förstörd eller försämrad. Vi finna det därför riktigare att ge även dem som icke äga en tämligen allsidig fallenhet för teoretiska studier en möjlighet att inhämta ett, om också lägre, mått av kunskaper under former, som göra dem till goda arbetsmänniskor och dugande samhällsmedlemmar.

Då Olofskolan i sin egenskap av "utpräglad försöksskola" städse sökt skydda sina elever från såväl ovan berörda som andra skador, som kunna tänkas träffa dem inom andra skolformer, har den redan från början gärna anlåtats för sådana barn, som föräldrarna av en eller annan anledning icke ansett rådligt att placera i andra skolor. Många av Stockholms nerv- och barnläkare ha skickat sådana känsliga barn till Olofskolan, tydligen i medvetande om att skolans arbetsmetoder ur mentalhygienisk synpunkt äro de andra skolornas överlägsna. Anföres kan, att så sent som efter den gjorda inspektionen dr T. Ramer i sin egenskap av läkare vid Stockholms stads folkskolors hjälp- och särklasser anmodat Olofskolan att taga sig an en sådan psykiskt ömtålig folkskoleelev, under framhållande av att ingen av stadens särklasser var på samma sätt som Olofskolan lämpad för detta barn. Många äro de av skolans elever, som i allmänt läroverk betecknats som "mindre lämpade för skolstudier" och därför måst lämna detta på grund av bristande kunskaper, "lättja" eller andra former av uppföranderubbningar.

Olofskolan har från början icke varit inriktad på att taga även ett sådant barnmaterial om hand. Den avser allt fortfarande att främst vara en skola för barn utan de i denna skrivelse omtalade anpassningssvårigheterna. Det kan emellertid icke motsägas, att en experimentskola bör finna en stor uppgift i att undersöka, huruvida de vid de vanliga skolformerna som "mindre lämpade" befunda eleverna också äro det under andra förhållanden. Man kan ju också tänka sig, att det är studieformen och skolkraven, som äro olämpliga för barnen och icke tvärtom.

Olofskolans experiment på detta område ha också visat sig mycket framgångsrika. Allt eftersom detta blivit bekant, har emellertid ett allt större antal av skolans elever kommit att utgöras av denna kategori av barn. Såsom en kommentar till påpekandet, att "skolans uppgift är i åtskilliga avseenden brydsam", anföres visserligen i inspektionsberättelsen, att "bland skolans elever finnas många, som ej lämpa sig för teoretiska studier eller som vålla svårigheter i ena eller andra avseendet". Starka skäl synas oss dock föreligga för att vid en undersökning, som gäller skolans vara eller icke vara, ägna detta problem rörande ifrågasvarande lärjungekategori och den ojämna kunskapsnivån en ingående granskning.

Den verkliga frågeställningen är, om icke skolans arbetsresultat, med hän-

syn till många av lärjungarnas psykiska kondition och habitus vid deras inträde i skolan, är att betrakta som mycket gott. Denna fråga kan svårligen besvaras utan att man undersöker ett icke ringa antal lärjungars tidigare skolförhållanden, deras begävningsnivå och liknande omständigheter.

Det synes oss ha varit naturligt, om de inspekterande för att klarlägga hithörande frågor före berättelsens avfattande trätt i förbindelse med skolans läkare, särskilt som denne är en barnpsykiater, vars verksamhet bland barn av den ifrågavarande kategorien är av skolöverstyrelsen väl känd och vitsordad. En annan väg att skaffa sig en inblick i barnmaterialet finnes i de utlåtanden till hemmen, som äro omnämnda i inspektionsberättelsen. Genom att jämföra samma barns utlåtanden år från år kan man skaffa sig en ganska god bild av den utveckling till arbetsglädje, arbetsförmåga och socialitet, som många av skolans från början "för studier mindre lämpade" barn genomgått.

Endast på ett ställe berör inspektionsberättelsen närmare skolans inflytande på barnens personlighetsutveckling (vi bortse här från erkännandet av de dramatiska föreställningarnas fostrande värde). Det sker i ett skarpt formulerat anatema över skolans tillvägagångssätt vid försöket att bibringa lärjungarna "naturlighet och frimodighet i väsen och uppträdande, att ge dem självförtroende och att befria dem från besvärande hämningar". Det verkar överraskande att, sedan i inspektionsberättelsen de tillämpade principerna förklarats utgöra "den svagaste punkten i den inre organisationen av skolans arbete", det därefter framhålles, att lärjungarna äga "självförtroende, frimodighet och naturlighet". Rapporten fortsätter emellertid: "Brist på *ordning* och *disciplin* kommer i sådan utsträckning till synes, att detta förhållande lägger betydande hinder i vägen för ett realiserande av skolans både fostrande och undervisande uppgifter och synes oss vara huvudorsaken till lärjungarnas alltför långsamma och små framsteg i de teoretiska studierna. Vi skulle kunna anföra åtskilliga från egna direkta iakttagelser hämtade exempel på här berörda förhållande, då lärjungarnas ouppmärksamhet och självsvåldiga uppträdande stort lektionen därhän, att någon behållning av undervisningen varit så gott som utesluten. Men vi äro ånyo angelägna att framhålla, att detta icke gäller generellt och likformigt i alla klasser och under alla lektioner och att särskilt lärjungarna i högsta klassen visade större mognad i sitt uppträdande, låt vara att bl. a. en viss störande frispråkighet allt emellanåt kom till uttryck även här."

Olofskolan söker metodiskt att genomföra en friare disciplin i samtidigt fostrande och läkepedagogiskt syfte. En methods framgång kan endast bedömas genom en värdering av slutresultatet. I berättelsen ges i själva verket ett gott betyg åt detta slutresultat och därmed även åt metoden som sådan: lärjungarna i den högsta klassen visade en större mognad i sitt uppträdande. Skolans lärare kunde ha upplyst om, och tidigare utlåtanden ge vid handen, att även lärjungar i denna klass tidigare förorsakat samma svårigheter som nu deras yngre kamrater. Men även här har i inspektionsberättelsen ej tillräcklig hänsyn tagits till det ojämna elevmaterialet. De störande element, vilka föranlett anmärkningarna, ha i de flesta fall fått lämna andra skolor på grund av just den psykiska kondition, som tar sig de påtalade uttrycken. Det disciplinförfarande, som i berättelsen efterlyses, har med andra ord redan prövats för deras vidkommande med negativt resultat. Det väsentliga i dessa barns kondition är en blandning av trots och arbetslust, som grundlagts genom tidigare miljöinflytelser, deras tidigare skolors arbetsmetoder och disciplinförfaranden icke undantagna. Vi ha därför skäl avstå från att med stränghet, bestraffningar och ständiga förmaningar

överlagra barnens abnorma känsloreaktioner, för att de genom s. k. respekt och rädsla skola bli tvingade att dölja sina verkliga själstillstånd bakom en skenbart tillfredsställande yta. Vi se vår uppgift i att väcka det spontana och av tvång obundna intresset för skolarbetet, att väcka lärjungarnas förtroende och vänskapliga känslor för oss, vilket är den enda väg, på vilken en negativistisk trotsinställning verkligen kan botas utan att barnet tar på annat sätt skada. Det är emellertid självfallet, att ett barn, som på grund av felbehandling råkat in i en kronisk trotsinställning till alla auktoriteter och just på grund härav hållits i en sträng, d. v. s. för honom översträng disciplin, då han plötsligt befinner sig inför mildare auktoriteter, kommer att mer än förut visa sina svaga sidor och missbruka sin nyvunna frihet — till att börja med. Om man på grund härav skulle återfalla till ett strängare disciplinförfarande — vilket alltså av många anses självfallet — har man avsvurit sig alla möjligheter till verklig framgång. Att den "frihetsmetod", som Olofskolan söker tillämpa, är framkomlig, har en lång erfarenhet lärt oss. Detta är skolans formulerade och i praktiken tillämpade målsättning: att göra barnen till fria och harmoniska, arbetsdugliga och socialt väl anpassade människor. Kunskapsinhämtandet är härvid ett medel och icke ett självändamål. Det är emellertid sant, att metodiken är prövande, och att barnen under längre eller kortare tid verka störande på kamraternas arbetsförmåga och själva icke tyckas utträtta mycket av värde i fråga om kunskapsinhämtande.

Som följd av de speciella problem, som härleda sig ur en grupp i skolans elevmaterial, har, som nämnts, en barnpsykiater utsetts till skolläkare. Brist på medel har emellertid hittills lagt hinder i vägen för upprättande av en särskild undervisningsavdelning inom skolan för svårare missanpassade barn. — Det kan givetvis diskuteras, i vad mån det heterogena elevmaterialet verkat störande för skolan i dess uppgift som högre medborgerlig skola för barn och ungdom i allmänhet, men de skildrade förhållandena synas oss ej ge grund till att fränkänna skolan — i dess egenskap av försöksskola — betydelse för vårt skolväsen.

Med stöd av vad ovan anförts får Olofskolans kollegium hemställa, att i enlighet med underdånig framställning från styrelsen för Stiftelsen Olofskolan den 4 december 1940 Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att för budgetåret 1941—1942 bevilja Olofskolan ett anslag av 70,000 kronor.

Stockholm den 8 januari 1941.

Underdånigst
Olofskolans Kollegium.

<i>Gustaf Ambe.</i>	<i>Ruth Nihlén.</i>	<i>Gertrude Engelhart.</i>
<i>Kerstin Bäckström.</i>	<i>Roine Rydman-Olsson.</i>	<i>Maud Vuilleumier-Johnson.</i>
<i>Si Ekströmer.</i>	<i>Emmerich Rossipal.</i>	<i>Siv Malmsten.</i>
<i>Astrid Hagvik.</i>	<i>Birgit Åkesson.</i>	<i>Gun Nihlén.</i>
<i>Maja Larsson.</i>	<i>Knut Brodin.</i>	<i>Anne-Marie Odstedt.</i>
<i>Gustaf Mattsson.</i>	<i>Mi Ehrngren.</i>	<i>Ture Persseon.</i>
		<i>Ragnar Treje.</i>

Reservation.

Då Olofskolans kollegium beslöt att till Konungen ingå med en skrivelse, var det enligt min mening endast fråga om en saklig redogörelse för skolans arbetsmetoder. En sådan redogörelse anser jag fortfarande förtjänt av att framläggas. Emellertid innehåller ovanstående skrivelse även en enligt min uppfattning obehörig kritik mot den förrättade inspektionen. Jag vill härmed förklara, att jag i detta avseende reserverar mig mot skrivelsens innehåll.

Ivar Seth.
